

VOJÁK V 1. SVĚTOVÉ VÁLCE

Martin Rostek

Na základě 2 textů je ukázána nejen situace obyčejných vojáků, ale také nejednoznačnost jejich poválečných postojů k válce a politice. Před použitím tohoto výukového materiálu by žáci měli být seznámeni se základními faktografickými informacemi o první světové válce. Dále se předpokládá, že vyučující zná tzv. třífázový model učení a některé metody používané v kurzech kritického myšlení (volné psaní, I.N.S.E.R.T.).

Vzdělávací oblast: dějepis

Cílová skupina: SŠ

Žáci si uvědomí, že každá historická událost může být vnímána různě nebo dokonce rozporuplně (postoje vojáků k válce). V navazujícím učivu (Evropa po 1. světové válce) žáci lépe pochopí, proč došlo k nástupu autoritativních režimů a rozvoji fašistických hnutí.

Použité zdroje:

Erich Maria Remarque: Na západní frontě klid, Praha 1967, s. 69 – 71.

Michael Howard: Válka v evropské historii. Brno 1997, s. 119 – 121.

Instrukce pro vyučující**Evokace:**

Žáci dostanou k dispozici ukázkou z románu E. M. Remarquy Na západní frontě klid. Ukázkou si samostatně přečtou a je jim vysvětlena metoda volného psaní. Následně jim je zadán úkol napsat metodou volného psaní text na téma Voják v první světové válce (v časovém rozsahu 3 minut). Po napsání si přečtou navzájem texty se svým sousedem v lavici a porovnají své názory. Dle vlastního uvážení mohou někteří žáci také přečíst svůj text nahlas pro celou třídu.

Uvědomění si:

Žákům je vysvětlena metoda I.N.S.E.R.T a rozdán text M. Howarda. Následuje jejich samostatná práce (čtení textu a jeho zpracování pomocí uvedené metody).

Reflexe:

V rámci reflexe žáci zpracují tabulku I.N.S.E.R.T a formou celotřídní diskuse si vzájemně vysvětlí, na kterých místech udělali jaký znak a proč, a srovnají své vnímání textu s tím, jak text zpracovali jejich spolužáci. Také mohou diskutovat o tom, zda a jak informace z druhého textu ovlivnily jejich vnímání vojáků ve válce (učitel jim může například položit otázku, zda by teď při volném psaní napsali text jinak).

Pracovní text č. 1

E. M. Remarque: Na západní frontě klid

Blízké dopady rázem ustávají. Palba trvá, ale byla přeložena za nás, náš zákop je volný. Saháme po ručních granátech, vyhadujeme je před kryt a vyskakujeme. Bubnová palba přestala, zato leží za námi těžká přehradná palba. Chvilé útoku nadešla.

Nikdo by nevěřil, že v této rozryté poušti ještě mohou být lidé; ale teď se ze zákopů všude noří přílby a padesát metrů od nás už je kulomet v palebném postavení a hned začíná štěkat.

Drátěné překážky jsou roztrhané na cucky. Nicméně ještě trochu zdržují. Vidíme útočící postavy, jak se k nám blíží. Naše dělostřelectvo je kropí. Kulometry řehtají, pušky praskají. Ti odnaproti se propracovávají kupředu. Haie a Kropp začínají s ručními granáty. Házejí co nejrychleji mohou, podáváme jim je odjištěné... Ti odnaproti nemohou v běhu dohromady nic dělat, dokud se k nám nepřiblíží na třicet metrů.

Poznáváme sešklebené obličeje, ploché přílby, jsou to Francouzi. Když dobíhají k zbytkům drátěného zátarasu, mají už znatelné ztráty. Kulomet vedle nás jim pokosil celou jednu řadu.

Stala se z nás nebezpečná zvířata. Nebojujeme, jenom se bráníme vlastní zkáze. Granáty neházíme na lidi, na lidi v tu chvíli nemyslíme – tam odnaproti se za námi žene běsnící smrt, má ruce a přílby, po třech dnech jí poprvé můžeme pohledět do tváře, po třech dnech se jí poprvé můžeme bránit, máme šílený vztek, už neležíme bezmocně čekající na popravišti, můžeme ničit a zabíjet, abychom se zachránili, abychom se zachránili a pomstili... Kdyby tvůj otec přicházel tam s těmi odnaproti, neváhal bys hodit mu granát proti hrudi.

Zákopy prvního sledu vzdáváme. Jsou to ještě zákopy? Jsou rozstřílené, zničené – jsou to jen jednotlivé kusy zákopů, díry spojené nástupovými průkopy, hnízda trychtýřů, nic víc. Ale ztráty těch odnaproti rostou. Nepočítali s tak velkým odporem.

Pracovní text č. 2

Michael Howard: Válka v evropské historii

Hovořili jsme již o tom, jak rozvoj konstrukce zbraní v devatenáctém století zvýšil ničivost války a nároky, které kladla na lidský potenciál národů, jež se jí účastnily. Abychom tuto pochmurnou představu vyvážili, měli bychom si povšimnout i toho, jak v témže období alespoň některé z hrůz provázejících válku zmírnil pokrok v dopravě a lékařské vědě.

Až do roku 1870 převyšoval obvykle v armádě počet úmrtí v důsledku nemocí počet úmrtí následkem nepřátelských operací asi pětinasobně. Rokem 1918 se tento poměr obrátil. Už od roku 1815 rostl počet zraněných, kteří se úplně zotavili. Vysoký počet lehce zraněných se v první světové válce do služby vrátil, aniž by dopadli jakkoliv hůře.

Pokrok v dopravě přispěl také k tomu, že žádné jednotky nebyly mimořádným útrapám vystaveny déle než v nejhorším případě po několik týdnů za sebou a že si vojáci mohli odpočinout a zrekreovat se. A v neposlední řadě vnesli vojáci občanského původu, s jistými strašnými výjimkami, do vojenského života svým chováním k civilistům na bojišti i nepříteli normy lidskosti.

K pokusům o stanovení základních pravidel, která by způsob vedení války učinila lidštějším, docházelo už od válek poloviny 19. století. V letech 1864, 1889, 1906 a 1907 se konaly mezinárodní konference, jejichž cílem bylo stanovení pravidel pro zacházení s civilními občany, raněnými a válečnými zajatci a také (což se podařilo méně) omezení smrtících účinků používaných zbraní.

Zčásti v důsledku těchto humanitárních aktivit a přetrvávající atmosféry, jejímž byly výrazem, se zahájení „hromadné války“ nezvrhlo v barbarství. Červený kříž získal celkové respekt. K zraněným nepřátelům se přistupovalo s lidskostí. Díky vzájemným kaucím a mezinárodnímu dohledu byla pravidla slušného zacházení s válečnými zajatci dodržována.

V důsledku toho vojáci dokonce i na frontě často žili v podmínkách, které by jim mohli jejich předchůdci jenom závidět. Jídlo dostávali pravidelně a v přiměřeném množství. O mnohé z nich bylo díky rozvoji podpůrných armádních služeb ve skutečnosti postaráno lépe, než bývalo doma v civilu.

Mnoha samotným vojákům, když se vrátili do poválečného světa, který pro spoustu z nich představoval zklamání, nudu a skutečnou deprivaci, byla představa první světové války, která později v Evropě vznikla a která ji líčila jako období takřka neustávajících hrůz, cizí. Na poválečných setkáních dokázali sami sebe přesvědčit, že válka pojící se s kamarádstvím, dobrodružstvím, náročnými úkoly a vítězstvími, ekonomickou jistotou a osvobozením od domácích povinností ve skutečnosti byla nejšťastnějším obdobím jejich života. Tyto nostalgické vzpomínky na ztracený svět, který jim dal jistotu, postavení a cíl, se měly stát významným prvkem některých politických hnutí poválečných let.

Neboť ačkoli v mnoha zemích zážitky z první světové války skutečně vyvolaly silnou rozsáhlou reakci proti militarismu předválečných let, tato reakce nebyla rozhodně všeobecná. Mnozí z lidí, kteří ze zdánlivě stabilního světa věrnosti národu a tradičních hodnot vstoupili do světa chaosu, porážky a revoluce, měli pocit, že byli zrazeni. Hledali obětní beránky, v rámci nových populistických organizací usilovali o obnovení lesku a bezpečí vojenských hierarchií a v domácí i zahraniční politice viděli cestu k moci v použití násilí. Pro radikální hnutí byla válka kromě použitelného nástroje státní politiky také aktivitou, k níž bylo lidstvo oprávněno. Tomu, aby se (bývalí vojáci) postavili proti militaristickému nacionalismu, který se v Evropě vyskytoval už před válkou, byli značně vzdáleni. Naopak jej dovedli k ještě větší intenzitě.